

22. 9. 2003

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Evropský soud pro lidská práva a zásada *ne bis in idem*

Evropský soud se ve své judikatuře několikrát zabýval porušením zásady *ne bis in idem*. Tato zásada není výslovně vyjádřena v Úmluvě. Právo nebýt souzen nebo potrestán dvakrát za stejný trestný čin je výslovně zaručeno čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě (P7-4).

Evropský soud se ve své judikatuře několikrát zabýval porušením zásady *ne bis in idem*. Tato zásada není výslovně vyjádřena v Úmluvě. Právo nebýt souzen nebo potrestán dvakrát za stejný trestný čin je výslovně zaručeno čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě (P7-4). Repík ve svém díle „Lidské práva v súdnom konaní“ (Manz Bratislava, 1999) uvádí, že tato zásada implicitně vyplývá z práva na spravedlivý proces podle čl. 6 Úmluvy, což má význam pro státy, které neratifikovaly P7.

Základním v judikatuře řešeným problémem je pojem stejný trestný čin.

Pojem trestný čin má v evropské judikatuře autonomní význam. Níže uvedu, v jakém smyslu je chápán. Druhou otázkou je pak vymezení „stejného“ trestného činu, tedy otázka totožnosti, a to buď „jednání“ nebo právní kvalifikace. V rozboru judikatury ukáží, že toto z ní není zcela zjevné.

Výjimka z principu *ne bis in idem* je zakotvena v odst. 2 P7-4, který umožňuje obnovu řízení. Obnovou řízení se rozumí jakékoli nové řízení po zrušení původního rozhodnutí v řízení o mimořádném opravném prostředku. Podmínky přípustnosti takového nového řízení je nutno vykládat restriktivně, pokud jde o nové řízení v neprospěch obviněného (ve smyslu čl. 53 Úmluvy). Podmínkou přípustnosti nového řízení v neprospěch obviněného je tedy pouze podstatná vada předchozího řízení nebo nové nebo nově odhalené skutečnosti. Možnost nového řízení ve prospěch obviněného může být ve vnitrostátním právu upravena širším způsobem než v odst. 2 P7-4.^[1] Těmto podmínkám naše současná právní úprava vyhovuje.

Pojem trestný čin

Čl. 90 Ústavy a čl. 40 odst. 1 Listiny stanoví, že jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy. To se však týká jen trestných činů ve smyslu vnitrostátní právní terminologie a nevztahuje se na protiprávní činy jako jsou např. přestupky.

Úmluva v čl. 6 zaručuje právo každého na spravedlivý proces, pokud jde o oprávněnost „trestního obvinění“ proti němu. Není rozhodující, který orgán o věci rozhoduje, ani povaha zákona, který upravuje předmět řízení. Pojem „trestní obvinění“ v čl. 6 odst. 1 Úmluvy je mnohem širší než obvinění z trestného činu ve smyslu vnitrostátního práva a za určitých předpokladů zahrnuje i širokou škálu mimotrestných deliktů, pro něž Úmluva zaručuje právo na soud. Pro takové delikty ve smyslu tohoto článku Úmluva zaručuje i právo nebýt za něj dvakrát souzen.

Pojem „trestní obvinění“ má samostatný autonomní význam a nijak se nevztahuje na pojmy vnitrostátního práva. Úmluva dovoluje smluvním státům zachovat či zavést rozdíl mezi trestním a disciplinárním právem a vytýčit hranice mezi nimi, ale jen za určitých podmínek. Ponechává státům

volnost definovat jako trestný čin konání nebo opomenutí, které nejsou normálním výkonem práv, která chrání. Tato volnost však platí jen v tomto jednom směru. Volnost v opačném směru má přísnější pravidla. Smluvní stát nemůže kvalifikovat protiprávní čin podle své libovůle jako disciplinární a ne jako trestný, a tím podřídit působnost základních záruk uvedených v čl. 6 a 7 Úmluvy svojí suverénní vůli. To by vedlo k důsledkům neslučitelným s účelem Úmluvy. Evropský soud musí závazky států posuzovat jednotně a ne v závislosti na tom, jak stát kvalifikuje určité právo, závazek nebo chování. Osobě obviněné z obsahově stejného protiprávního činu musí být poskytnuty stejné záruky bez ohledu na to, jak je čin kvalifikován ve vnitrostátním právu a bez ohledu na to, kterému orgánu přísluší o něm rozhodovat. Kritéria aplikovatelnosti čl. 6 Úmluvy se nekryjí s hranicemi pravomocí jednotlivých orgánů ve vnitrostátním právním řádu, ale procházejí jimi napříč.

Právo na soud a na spravedlivý proces před ním má každý, pokud se rozhoduje o „oprávněnosti trestního obvinění“ proti němu. Při výkladu těchto pojmů postupuje Evropský soud nezávisle na obdobných pojmech ve vnitrostátním právu smluvních států. Vykládá pojem obvinění spíše materiálně než formálně a zkoumá podstatu příslušného procesu.[2]

Klíčový význam má výklad pojmu „trestní“ (obvinění). Státy rozlišují činy spadající do oblasti trestního práva a protiprávní činy spadající do různých jiných právních oblastí; tedy správní přestupky, jiné správní delikty, disciplinární delikty, pořádkové delikty. Jednotlivé státy nevedou hranice mezi trestným a jiným právním sankcionováním stejným způsobem. Jak už bylo výše zmíněno, čl. 6 Úmluvy nezakazuje smluvním státům prohlásit určité chování za trestné. Pokud tedy vnitrostátní právo kvalifikuje určité chování jako trestné, tak obvinění z tohoto chování se automaticky považuje za trestní obvinění podle čl. 6 Úmluvy. Platí zde tedy jednosměrnost, delikt posuzovaný vnitrostátním právem jako delikt mimotrestný může být považován za určitých podmínek za delikt „trestný“ ve smyslu čl. 6 Úmluvy.

Evropský soud při rozhodování, jestli jde o „trestný“ delikt ve smyslu čl. 6 Úmluvy, přihlíží ke třem kritériím. Prvním je kvalifikace skutku podle vnitrostátního práva. Tato je pouze východiskem úvah, rozhodující je jen v tom případě, pokud je skutek vnitrostátním právem kvalifikován jako trestný. Dalším kritériem je vymezení subjektu deliktu, zda jím může být každý nebo jen omezený okruh osob, a jestli je chráněný zájem všeobecné či jen partikulární povahy, a jak je porušení chráněného zájmu závažné. Třetím kritériem je přísnost sankce; pokud je jí odnětí svobody, pak jde o trestný delikt. Na základě druhého kritéria spadají do „trestní“ oblasti ve smyslu čl. 6 Úmluvy správní přestupky a jiné správní delikty. Judikatura Evropského soudu, že správní přestupky jsou „trestnými“ delikty ve smyslu čl. 6 Úmluvy, je už pevně ustálená (věc Gradinger).[3] V případě jiných správních deliktů už situace není tak jasná, Evropský soud v některých věcech založil řešení na kombinaci kritéria povahy deliktu a přísnosti sankce. A pokud jde o pořádkové delikty, judikatura Evropského soudu je nejednoznačná.[4]

Trestným činem se tedy rozumí i přestupek, případně jiný správní delikt a výjimečně i disciplinární delikt. Nepřípustnost druhého souzení nebo potrestání vyjádřená v P7-4 se tedy uplatní v případě dvou po sobě následujících rozhodnutí o tomtéž „skutku“ jakožto trestném činu – trestném činu, přestupku – přestupku, trestném činu – přestupku, přestupku – trestném činu. Český právní řád vylučuje dvojí stíhání a potrestání v prvních třech případech, ne však vždy v případě posledním, kde zastavení trestního stíhání je jen fakultativní a je vázáno na podmínku, že toto předcházející rozhodnutí o skutku je možno považovat za postačující (§ 172 odst. 2 písm. b) TŘ). Právo zaručené P7-4 tedy český právní řád plně nerespektuje.[5]

Totožnost trestného činu

Pro dosah a účinnost záruky uvedené v P7-4 je zřejmě rozhodující otázka totožnosti „trestného činu“, který je předmětem dvou stíhání a rozsudků. Jde o to, jestli je rozhodující totožnost skutku nebo totožnost právní kvalifikace.

Evropský soud rozhodoval v několika případech, kdy bylo stěžováno na porušení P7-4, protože o jedné události bylo rozhodnuto nejprve ve správním řízení jako o přestupku a podruhé v trestním řízení jako o trestném činu, či naopak. Tedy v daných případech šlo o souběh přestupku a trestného činu. V případě Gradinger Evropský soud výslovně odmítl totožnost právní kvalifikace jako kritérium totožnosti „trestného činu“ a za toto kritérium považoval jednání, zatímco ve věci Oliveira zvolil diametrálně odlišné řešení, když vyloučil aplikovatelnost záruky *ne bis in idem*, neboť stejný skutek byl právně kvalifikován odlišně. V dalších případech (Franz Fischer, W.F. a Sailer) zvolil pak jakýsi „hybrid“, když porušení zásady *ne bis in idem* dovodil ze skutečnosti, že byly postupně po sobě stíhány odlišné trestné činy spáchané jedním skutkem, protože obsahovaly stejné podstatné prvky. Pokud by takové stejné podstatné prvky neobsahovaly, nebyl by P7-4 porušen. Za těchto podmínek by mohly být všechny trestné činy spáchané jedním skutkem žalovány po sobě, pokud by si nebyly podobné. Jedině řešení přijaté ve věci Gradinger je z pohledu českého práva správné.

[1] B. Repík: Ludské práva v soudnom konaní, Manz Bratislava, 1999, str. 248

[2] B. Repík: Ludské práva v soudnom konaní, Manz Bratislava, 1999

[3] B. Repík: Ludské práva v soudnom konaní, Manz Bratislava, 1999, str. 68-69

[4] B. Repík: Ludské práva v soudnom konaní, Manz Bratislava, 1999, str. 70, 247

[5] B. Repík: Ludské práva v soudnom konaní, Manz Bratislava, 1999, str. 247

© EPRAVO.CZ - Sbíрка zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Podmíněné upuštění od trestního stíhání: racionální odklon u právnických osob](#)
- [Zkreslené vzpomínky v trestním řízení vedeném pro pohlavní zneužívání](#)
- [Přenositelnost důkazů z daňového do trestního řízení](#)
- [Praktický návod na úspěch žádosti o podmíněné propuštění od roku 2026](#)
- [Přijetí prohlášení viny a povinnost soudu vypořádat námítky poškozeného](#)
- [Podmínky pro uložení trestu vyhoštění cizince](#)
- [Zamyšlení nad systémem alternativních trestů: poznámky na pozadí mezinárodní vědecké konference „Rethinking Sentencing: Are We Getting Justice Right?“](#)
- [Správné určení počátku běhu lhůty pro podání stížnosti proti usnesení soudu, kterým se](#)

nařizuje výkon trestu odnětí svobody

- Rozšiřování státní moci při implementaci acquis EU: český fenomén gold-platingu na příkladu konfiskační směrnice
- Změna způsobu určování výše peněžité pomoci obětem: Řešení všech dosavadních problémů?
- Uplatnění adhezního nároku v trestním řízení a správním řízení